

רצו

המנחם והמתנחם

שלום רב להו"כ הגאון הגדול פאר ישראל והדרו וכו'.

אחדש"ה באהבה וכבוד.

מהמאורע הנוראה שקרה לעם ישראל בכלל והבית הכבודה בפרט למדתי כמה קשה לקיים מצות נחום אבליים ר"ל, איך ובמה יבואו מנחמים לנחם? הכי בדברים בעלמא נוכל להתנחם? ואיך מותר להמנחמים לנחם בדברים בעלמא? וכשנעיינ בדיני מנחמים נראה שעליהם לשתוק ולידום ואין להם לפתוח פה ר"ל כהאבל בעצמו, ומוז נראה שהדין על המנחמים להיות אבל ולהשתתף באבלו שיה בשוה ואז יכול לנחם.

וכל העת אינני יכול בשום אופן לבוא ולהיות מן המנחמים, ואיך ננחם? כל העת מיום שנודעתי אינני יכול להזכיר זאת ברעיוני, מי יכול לשער ולערוד גודל האבדה הנוראה שנאבד ממנו, עליו נאמר הצדיק אבד ואין שם על לב. הוא היה גאון וצדיק בכל פרט ופרט, הוי! עניו חסיד צנוע בכל מיני צניעות.

קשה עלי להיות מן המנחמים, אכן אחד מבני חבורה הכותב בדמעות זולגות ובכאב לב יודע ומכיר מעט את השרפה ששרף ה', הנני מפני חולשת בריאותי הנני זהיר מבלי לחשוב הרבה בזה, לבי ומעי יתמו בקרבי על שאין יודע ומכיר גודל האבדה, ומי יתן תמורתו שלא נמצא כמותו.

אדאג ואצטער מאד משלום כ"ג ומשלום ביתו איך יסבלו וישאו גדל הגזירה, ובאחת אסמוך, במצות תורה"ק וידום אהרן, ומוז זכה לפ' שתויי יין, ואות היא שענין וידום היה שקבל בשמחה ובאהבה גזירת השי"ת, ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, ובשכר השמחה הזאת זכה להתייחד עמו הדיבור שאינה באה רק מתוך שמחה של מצוה. ובידעי גודל צדקת גאונו הנני סמוך ובטוח שיש לו יד בזה, ובזה יתנחם כ"ג וכל בית ישראל יבואו לדאוג על האבדה הגדולה, ובזכות זה נתנחם כולנו בנחמת ה' לכל האומה הקדושה, ישוב אפר וינחמנו. ידידו המשתתף באבלו ומצפה לתנחומי השי"ת ברוב כבוד ...

רצו

בטבעות הארון יהיו הכדים

יום כ"ט לחדש אדר א' תרפ"ט.

שלום רב וכטו"ס להו"כ הגאון הגדול שר התורה אביר הרועים וכו'.

אחדשכת"ה ברוב כבוד ואה"ר.

זה כשני ימים שנודע לנו מאחורי הפרגוד קול שמועה וקול הברה. אף שלא אאמין זאת בשום אופן, אכן קול ענות שמענו, שנענינו ונדכאנו עד דכא, אף מההברה המעדיבה הזאת, שמצאו מסילות בלבבו הקדושה והטהורה, אף לחשוב לעזוב אותנו ואת מקומו הקדוש, לעזוב את צאן מרעיתו כצאן בלא רועה, והוכנ"ק ישכין שכינתו בארץ אמריקה.

ומי אנכי פרעוש קטן כנגד ארי שבחבורה להרהיב עוזו בנפשו ולהתוכח עמו, ואף שישמע לדברי, ובכל זאת ההכרח לא יגונה. ואם כן אבקש ממנו מחילה וסליחה על שאכניס עצמי להתערב בעניני זולתי, כי אין זאת זולתינו כי אם גוגע לכל עצמיותינו. באמת לא אכחד אם אומר, שהענין אצלי פשוט כביעתא בכוחתא, וממילא לא אאמין זאת, ואף איני יודע מקום ההתחלה, מאיזה טענה אתחיל לדבר, אכן אנסה בה.

א. אף אם היה כל מחשבותיו צודקות, לדעתי הפשוטה והדלה, א"א לנו על פי דין בשום אופן לעזוב איזה מקום תורה, בלא רשות שאלת אורים ותומים, וכל עבודת הקדוש שנוטל על שכמנו, היא עבודתינו עבודת ה', היינו שמן השמים נתנו לנו ואגחנו קבלנו עלינו, וכל עבודת שנתנה לנו מאת ה' מי הוא שיכול לפטור את האדם ממשרתו, אם לא שברור לנו רצון ה' ית' כבאורים ותומים.

ב. על ענותנותו הכבירה אני סומך, ואספר לו איזה מעשה: בעת שהייתי בליטא, והיה לי מחשבות לעזוב מקומינו ישיבת מיר כדי שאוכל לשבת בקלם, וראיתי מן השמים כמה עכובים, ופ"א הסלתי גורל הידוע, ונפל לי פסוק שנבהלתי מראות, וגם חדוש גדול נתחדש לי מהפסוק, וזהו: „בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו" (שמות כה, טו). והדבר ברור שלא לפי מעשי נתגלה לי הפסוק, כי אם בזכות הרבים. וזה הוא ביאור נחמד ונעים, ורמז גדול שיצא מההלכה הזאת. היינו שהבדים הם האנשים שגושאים את ארון התורה, ונמשלו לבדי ארון שלא יסורו ממנו לעולם ועד כהלכות בדים. ומני אז יש לי כמה חששות בעת שההכרח יאלצני לעזוב את הישיבה אף על זמן קצר, והדבר פשוט ומבואר.

ג. ימחול לי הוכנ"ג אם אומר עליו ח"ו בגדר, ענותנותו של ר' זכריה החריבה ביתנו וכו' (גיטין נו.). ידוע לי מכבר טענות של הוכנ"ג, שלא יוכל לראות בצערן של ת"ת, ולא יכול לשאת המשא הגדולה על שכמו לעת זקנותו ה' יאריך ימיו. פעם אחת שמעתי ספור מעשה על הגר"ס זצ"ל מתלמיד מובהק שלו: תלמידו ראוהו איזה ימים ששינה את כל סדריו, ופעם אחת שאלהו על זאת, וענה להם: שרעיתו לקחה למשרתת בביתו איזה אלמנה, ואם ישמור את סדריו יעבור על אלמנה לא תענון (שמות כב, כא), ובכן שנה כל סדריו, וסבל מזה הרבה, ואמר להם אז: „און אפשר זאל איך איר גאר אפזאגען! איז דאך איר נאך ערגער!" וזהו ביאור של אז"ל על ענין ענותנותו של ר' זכריה. חז"ל

תבעוהו על רוב ענותנותו. ומפני זה נחרב ביתנו. כן ימחול הוכ"ג אם נאמר שמפני מדת רוב טובו וישרו שלא יכול לראות בצערן של ת"ח, יצא מזה שח"ו יבטל אותם, ולהחריבם לעולמי עד.

ד. עוד יש לי ידיעה ברורה, על שאלה כזאת שנשאלה כבר מהגרש"ן זצ"ל מקלם אצל רבו הגר"ם זצ"ל, שהיה חפץ לעזוב ישיבת גראבין אף מפני חולשתו הגדולה, ושלה שלית מיוחד אצל רבו הגר"ם, וענהו בדברים קשים ומבהילים שאיני חפץ להוציאם מפי אף על הכתב ח"ו.

ה. הגר"ע שליט"א (זצ"ל), אמר לי פעם אחת על החלטתו ליסד ישיבה בוילנא, ואמר לי: שתחת מחשבות צדקיות להפיץ תורה ברבים, יש לחשוש אם אין זאת בור ברה"ר. והביאור מובן מאיליו, שעל חותמו ועל שמו ינהרו להישיבה, וממנה יצאו קלקולים גם כן כמובן, ואין לך בור ברה"ר גדול מזה.

ו. שאלה גדולה יש לי לשאל מהוכ"ג, אם מחשבה כזאת להשאר בישיבת אמריקה, אם אין זאת שייכות למאמרם ז"ל (חולין קלג), כל השונה לתלמיד שאינו הגון וכו', וכן נפסק להלכה ברמב"ם הל' ת"ת פרק ד', „אין מלמדין אלא לתלמיד הגון וכו'". ואף אם אולי נוכל לחשוב מחשבות, כאשר כבר הורגלנו לשמוע בימים אלו, שאדרבה דוקא לתלמיד שאינו הגון כדאי לתקנם, ועוד כאלה טענות הידועות, הלא אנו רואים שחז"ל לא חשו על זה, וחשו יותר ללמוד לתלמיד שאינו הגון, וכבר ידוע זאת מכמה נסיונות, שיצאו מזה כמה קלקולים גדולים יותר מלתקנם.

ואחרי כל ההצעות והספיקות הגדולות, איך יוכל היות שהוכ"ג יחליט החלטה כזאת, אם לא שנאמר ח"ו שאמריקה מצא חן בעיניו כדעת כמה גדולים וגאונים? ואנחנו נירא מאוד שמהחלטתו יצא ח"ו ח"ה, וגם הירוס לכמה ישיבות, שיקל בעיניהם העתקתם ונסיעתם לאמריקה, ומלבד כל השאלות והספיקות הגדולות, איני יודע איזה מנותח וקורת רוח ימצא שמה לעת זקנותו. אמרו ז"ל, ומובא ברש"י פ' וירא, בענין העקידה, קח נא אין נא אלא בקשה וכו' שלא יאמרו הראשונות אין בהם ממש, ומה יאמרו הבריות על עובדא כזאת, פן יאמרו כל ימיו של אותו צדיק הרביץ תורה ברבים, ולעת זקנתו בחר לו בארץ אמריקה, ואם כן הראשונות ח"ו אין בהם ממש.

כבר יצאתי מכל גדרי הנימוס וד"א, ודברתי לפני גדולים ואירא מאוד פן ח"ו אכות, אכן ה' יודע שמרוב שיחי וכעסי דברתי כל אלה, ואני סומך על רוב טובו וענותנותו שישלח לי וימחול לי מחילה גמורה, וגם ימחול ויכבדני בתשובה על מכתבי זה.

ובזה אשאר ידידו דו"ש משתתף מאוד בצערו ובמבוכתו, מו"מ כע"ה

ברוב רגשי כבוד.

רצה

ענותנותו של ר' זכריה

שלום ורב בריאות לחיים טובים ארוכים להר"כ הגאון הגדול עטרת ישראל ופארו וכו' וכו'.

אחדשכת"ה ברוב יראת הכבוד.

זה כשבועות אחדות שלחתי לו מכתב על דבר עיכובו באמריקה, ולדאבוני ראיתי במכתב של... שהוכ"ג כבר החליט להתעכב באמריקה, אף כי לא אאמין למשמע אזני, ובכל זה יאמין לי הוכ"ג אם אומר לו שהדברים אחדים האלו כותב אני בדמע. כבר כתבתי לו במכתבי הראשון, שבהחלטת הוכ"ג אבין מאמרם ז"ל ענותנותו של ר' זכריה החריבה ביתנו, היינו מדת טובת לבו הטהורה, שלא יוכל לראות בצערן של ת"ח ואין לו במה להשיבם, בזאת אפשר להחריב בית מקדש. ועתה ראיתי מעשה ונזכרתי הלכה. אמרו ז"ל בשמות, על פסוק ויקח בת לוי, שהלך בעצת בתו שאמרה לו גזירתך קשה משל פרעה אם פרעה גזר על הזכרים ואתה גם כן על הנקבות (רש"י, שמות ב, א). והנה ראינו מזה הערה גוראה, שיתכן שיהיה עמרם החסיד והקדוש יגזור גזירה קשה עוד יותר מפרעה הרשע, כמבואר שם כי הוא בצדקותו יעשה ויגזור להרע יותר קשה משל פרעה הרשע. (כל ימי לא נתתי לבי להתבונן שבמאמר זה טמון אוצר רב כבכל דברי חז"ל).

ודאתן להכא, אני חפץ להעתיק לפני הוכ"ג מה שמונח אצלי פתקא קטנה מכתבי יד של הגרש"ז זצ"ל מקלם. כתוב על הפסקא, וז"ל: לגדולי תורה ואנשי מעשה, יותר מאשר רצה אנטיוכס הרשע ברשעתו לבטל תורה מישראל, יוכל האדם לגרום בצדק ובתמימות ולש"ש בנטייתו מדרך האמת, עכ"ל הזהב.

מי ימלא גבורות הדברים, ומי יוכל לגלות מצפונים כאלה, אם לא הוא ז"ל, שכל מצפוני האדם היו גלויים לפניו מרוב חכמתו המבהלת וצדקתו היתירה. יודע אני את מך ערכי, וחלילה לי להעזי פנים נגד גאון דעתו, אכן הלא תורה היא וללמוד אני צריך, וכל זמן שלא ידענו תשובה מספקת על עובדא כזאת, הלא קושיא היא שאין עליה תשובה לעת עתה. ומלבד כל המערכה שערכתי לפניו במכתבי הראשון, הלא אנו רואים שאף שמעוה כזאת עשתה רושם לא טוב על כל בני הישיבה, באמרם בכל מקום שהרב גולה תלמידים מגלין, ואם אמריקה כשר לפני הרב בעד התלמידים לא כ"ש. ובכן אנחנו עומדים חזק בדעתינו לבלתי האמין בשום אופן על העובדא ועל המאורע, ומחכים אנו לתשובתו, בשורה המשמחת לבב כל הנדכאים הסובלים, ובתוכם גם אני הכותב בלב מלא תוגה, מיחל ומצפה לתשועת ה', ידידו עוז דו"ש מו"מ כע"ה ברוב רגשי כבוד.